PG 5438
.L5 R6

ROZHOVORY

o

MATICI SLOVENSKEJ.

Naložením prvého zasadnutia výboru Matice Slovenskej

spísal

Daniel G. Lichard,

vyslúžilý professor, spoluzakladateľ Matice Slovenskej a vydavateľ hospodársko-remeselníckych novín „Obzoru.“

MATIČNÝCH SPISOV ČÍSLO 4.

V B. Bystrici, 1865.

na sklade u Eugena Krčméryho.

matičného knihkupca.

Rozhovory

o

MATICI SLOVENSKEJ.

Náložením prvého zasadnutia výboru Matice Slovenskej

spísal

Daniel G. Lichard,

vyslúžilý professor, spoluzakladateľ Matice Slovenskej a vydavateľ hospodársko-remeselníckych novín „*Obzoru.*“

MATIČNÝCH SPISOV ČÍSLO 4.

V B. Bystrici, 1865.

na sklade u E. Krčméryho,

matičného knihkupca.

PG5438
.L5R6

53839
P 204

Tlač Karola Goríška vo Viedni.

Rozhovory o „Matici Slovenskej.“

Rozhovor prvý.

O povahe a význame Matice Slovenskej.

(Osoby rozhovoru: pán farár *Miloradič* a sused *Našinský;* pozdejšie kmotor jeho *Cudzoň.*)

Farár (idúc pod večer z poľa, najde pod lipami pri kostole zunaveného *Našinského* sedeť a počne po obyčajnom pozdravení takto): Zkadeže, zkade susedko! tak ukonaný?

Našinský (utiera si rukávom košele pot z čela): Nuž z mesta, Ich Milosť! ešte máme trochu ovsíka tam pod Holicou a zlomila sa mi kosa, nuž som bol pre novú. Ale veru voliako i to železo dražeje; dal som za ňu o 5 groší viac, jako inokedy.

Farár: Ba tuším ste boli s dajakým processom v meste? Čože Vám to trčí za písmo z rukáva haleny?

Našinský: Oj, nech mä Pán Bôh chráni od všetkých processov! nikdá som sa s nikým nepravotil a veru na moje staré dni to nezačnem.

Farár: Nuž ale preca, čože to máte v rukáve?

Našinský: No veď to Ich Milosti veru nezatajím; tam na prievoze boli i voliaki traja kompani, šli potom so mnou až pod horu a tam sa odrazili do Hrabovian. (Vyťahuje papier z rukáva širice). Ej, boliže to za milí, hodní ľudkovia tí kompani! najmä jeden v takom sivom kabáte s okrúhlym klobúčikom; ten mi dal i toto (ukazuje papier), že vraj na pamiatku. Nechže prosím pozrú, Ich Milosť! čo je to? keď sú to drobné riadky pre moje staré oči.

*

Farár (číta na hlas): „Stanovy Matice Slovenskej“ Aha! to Vám dali tí kompani na pamiatku? A či Vám nepovedali zkade idú?

Našinský: Ba veru rozprávali, že vraj tam kdesi v Turci, tuším vo Svätom Martine boli; že tam s nimi bolo veľa tisíc všelijakých pánov a ľudu, a že inakšie ani nerozprávali, iba po slovensky; že vraj bola i veliká, chvojkami a kvietim okrášlená drevená búda na rynku mesta pred stoličným domom, a že tam mali kongregáciu, či už čo, keď ja sedliacky človek do toho nerozumiem. Ale tamto ten (pokazuje na kmotra svôjho *Cudzoňa*, ktorý z poľa idúc blíži sa k lipám kostolným), ten bude viac o tom vedeť; ten si donáša všelijaké novinky „zo sveta“ a vrátil sa v pondelok domov.

Farár (kýva rukou na *Cudzoňa*): Susedko! poďteže na chvíľku sem!

Cudzoň (Po obyčajnom pozdravení): Čo rozkážu, pán farár?

Farár: Nič nerozkážem; sadniteže si trochu medzi nás! Pán kmotor Váš *Našinský* doniesol tu čosi z mesta, a viem že radi dačo nového počujete a že —

Cudzoň (pretrhne reč): Dačo nového? nuž ale nech je to i dobré, pan farár! lebo teraz i tak ničoho nepočuješ hriešny človeče, čoby ťa potešiť mohlo. Tu padá dobytok, tam na dolnej zemi vyschýnajú úrody, tuto zase —

Farár: No susedko! nepočínajteže zase Vaše každodeňné žaloby! Svet pravda nebeží vo všetkom tak, jakoby podľa ľudských žiadostí našich mal bežať; nuž ale to bude dobré, čo teraz počujete. Ja aspoň tú novinku za radostnú považujem.

Cudzoň: Ej veďby to iba číry čistý blázon radšej smutné, jako radostné noviny počúval.

Farár: Nuž teda, či ste po tieto dni nepočuli voľačo o Svätom Martine?

Cudzoň (trochu zarazený): O tom, čo „na bielom koni“ chodí?

Farár: Nie o tom Svätom Martinovi v novembri, ale o meste Sv. Martine v Turci.

Cudzoň: Ba počul som veru až priveľa; že vraj tam tí pánslavi diétu či čo mali a že chcú našu krajinu potrhať.

Farár (usmievave): No susedko, nemajte mi za zle! ale koľko slov ste včul povedali, toľko máte v tom — poviem to už len tak obyčajne — toľko máte v tom cigánstva.

Cudzoň: Mne to tak rozprávali v Omračanoch na hostinci; a veru tam bolo moc všelijakých hodných ľudí.

Farár: Dajte si povedať, susedko! a dosvedčím Vám, že všetko, čo tí Vaši „hodní ľudia" hovorili, aj hodne zluhali. Po samom predku: či viete ozaj, čo to slovo „pansláv" znamená?

Cudzoň: Nuž pravda že viem; pánslav je taký Slovák, čo chce sám byť pánom v krajine a mať svôjho osobitného kráľa; tak mi to vysvetlili v Omračanoch.

Farár: No, veď Vám to pekne vysvetlili! (smeje sa) to už ozaj iba v Omračanoch tak blúzniť môžu. Počujteže tedy, susedko! najprv Vám poviem, že vo Sv. Martine nijakých panslávov nebolo; sami číri statoční Slováci z uhorskej krajiny našej boli tam shromaždení.

Našinský: Ej veru prosím, Ich Milosť! nechže to ráča i kmotrovi *Cudzoňovi* tak vyložiť o tých panslávoch, jako to mne tam vo včeliene vysvetlili.

Cudzoň: No veď Vy, kmotre! pravda naveky pánslavov zastávate; to máte z tých Vašich novín! ešte si oči kaziť a platiť za to!

Farár: Ba veru keby ste i Vy, susedko *Cudzoň!* naše slovenské knihy a noviny čítavali, azdajby ste nie len o našich národných, ale aj o Vašich hospodárskych a remeselníckych otázkach ináč súdili, jako máte v obyčaji. — No ale, vráťmeže sa k tým panslávom svätomartinským. Veliký náš slovanský národ má viacej menších a väčších kmenov, ktoré vlastnými ich menami rozoznávame. Tak menovite v našej uhorskej krajine máme tieto kmeny slovanské:

Slovákov, Srbov, Rusov (alebo v obyčajnej reči Rusniakov) a Chorvátov; ale medzi týmito kmenmi uhorských Slovanov náš slovenský kmen počtom hláv svojich je najsilnejší, bo nás Slovákov sú skoro tri milióny, Srbov, Rusov a Chorvátov spolu dobre výše millióna.

Cudzoň (s posmešným výrazom): Ejha! dajti mi Bože! že vraj „skoro tri milióny Slovákov“ — veď je to aj veľa ten millión!

Farár: Veru je to pekná rodinka jeden millión hláv slovenských; to je tisíc ráz tisíc: a tri milióny Slovákov môžem Vám takto predstaviť: pomyslite si tri tisíc rovne veľkých dedín a potom v každej z nich po tisíc duší slovenských, nužby všetkých tri tisíc dedín tri milióny obyvateľov malo. Však je to ver pekná rodinka! dobrá štvrtina všetkých obyvateľov uhorskej krajiny, a tu nehľadím na iných, už spomenutých Slovanov uhorských.

Našinský: Ale mne Ich Milosť aj o Čechoch, o Poliakoch a Slovincoch rozprávali.

Farár: Tak je! V rakúskej ríši sú ešte aj iné kmeny slovanské, menovite: Česi a ich pokrevní Moravania, Poliaci, Chorváti, Slavonci a Slovinci, tak že dobrá polovica všetkých obyvateľov državy rakúskej zo Slovanov záleží.

Našinský (ku kmotrovi): No kmotre! či Vám v Omračanoch na hostinci tí „hodní ľudia“ aj o týchto Slovanoch dač povedali?

Cudzoň (omrzle): Ale dajte pokoj! a nepretrhujte pána farára v reči.

Farár: Nuž vidíte, môj drahý susedko *Cudzoň!* my v Uhrách žijúci Slovania považovať sa môžeme podľa krve a reči Božím i ľudským právom za bratov; ba všetci ostatní Slovania, i čo v neuhorských krajinách ríše rakúskej, i čo tam v cudzozemsku, menovite v Rusku, v Prusku, v Sasku a napokon v Turecku žijú, sú podľa krve a reči naši bratia. Toto uznať a vyznať nie je nijaký zločin ani pred Bohom, ani pred rozumným a spravodlivým svetom.

Veď veru ani Nemcovi nikto rozumný za zločin nepokladá, keď Švajciara, ba i Angličana v ohľade na rodinnú krev a pôvod reči svojím bratom volá; alebo keď Francúz Italiánov a Španielov, ba hen tam v Amerike i Meksikánov za svojich bratov uznáva, trebas pod rozličnými vládami žijú. Čo tedy nenie zločinom inde na svete, to nám Slovákom a Slovanom vôbec iba nerozum a zlomyseľná neprajnosť za zločin pokladať môže. — Ináčby to pravda vyzeralo, keby všetci Slovania jednu a tú istú vládu krajinskú mať chceli; toby bol ten „politický panslavismus“ — bo grécko slovo „pan“ (ale nie pán s dlhým „á“) znamená to, čo naše slovenské „všetok“ a tak tedy pansláv ten bude, kto chce všetkých Slovanov v jedno spojiť. O takomto ale v jedno-spojení pod jedným panovníkom Slovanstva, tedy o politickom panslavisme, to mi môžete na moju kňazskú statočnosť veriť, nikomu medzi Slovákmi, ba bezpečne tvrdiť môžem, nikomu medzi Slovanmi rakúskymi ani nesníva sa. My Slováci uhorskí (lebo aj v Morave žijú z čiastky Slováci), my máme pod berlou nášho najjasnejšieho císara a kráľa, spolu s uhorskými Srbmi, Rusmi a Chorvátmi, sem aj iné uhorské národy počítajúc, našu uhorskú vládu krajinskú; Česi majú svoju zemskú vládu v Čechách, Poliaci v Haliči, Chorváti v Chorvátsku, a keď na cudzozemských Slovanov zrak obrátime, Rusi majú svoju vládu v Rusku, Bulhari a Čiernohorci v Turecku atď. Nuž či teda (pokračuje *farár* k *Cudzoňovi* obrátený) mohli v Sv. Martine byť panslávi? povedzte to na Vašu statočnosť, susedko *Cudzoňovie!*

Cudzoň (váhave a neiste): Nuž veď jako to človek považi; jeden to tak, druhý zas ináč vysvetluje. Jako to pán farár povedajú, nuž pravda že v Sv. Martine panslávov nebolo a nedbám tedy, že tam boli sami statoční Slováci. Ale prosím za odpustenie pán farár! preca tu musím dvoje poznamenať.

Farár (pretrhne prívetive): Len von s tým, susedko! čokoľvek máte na srdci.

Cudzoň: Ráčili tam hore „uhorské národy“ spomínať; ja myslím, že uhorská reč iba jedna je, tam okolo Debrecína, a tak aj iba jeden „uhorský národ.“

Farár (k *Cudzoňovi*): Oj susedko, tu ste na veľmi chybnej ceste! Po samom predku Vám tu odpoviem, že vlastne žiadnej uhorskej reči nieto a Vy ste pod tými slovami „uhorská reč“ bezpochyby rozumeli reč maďarskú.

Cudzoň: Nuž áno tú, ktorou Uhria tam pri Debrecíne rozprávajú.

Farár: Dobre, dobre susedko! Ale počujte: to slovo uhorský môže sa rozumným spôsobom iba na krajinské sriadenie a zákony krajiny našej vzťahovať; všetci tedy obyvatelia tejto krajiny, menovite my Slováci, potom bratia naši Srbi, Chorváti, Rusi tu v Uhrách bývajúci, ďalej Maďari, Nemci, Románi alebo jako obyčajne hovoríme Olási — **všetci sme Uhri,** preto že v Uhorskej krajine pod tými istými zákonmi žijeme. Ale kto je Uhor, ešte preto nie je Maďar, lebo maďarské obyvateľstvo iba jednu čiastku uhorskej krajiny našej zaujíma, a verte mi, moji milí! že všetka tá záhubná nesvornosť, všetka tá žalostivá nenávisť medzi spolukrajanmi uhorskými ztadiaľ pochodí, že istí ľudia nechcú pochopiť a urobiť rozdiel medzi Uhrom a Maďarom a vždy do hromady miešajú politické slovo *Uhor*, a národný či jazykový názov *Maďar*. V politickom tedy smysle i my Slováci sme *Uhri*, v národnom ale ohľade nemôžeme byť a nie sme inšie jako *Slováci;* aj Nemec v Uhrách bývajúci je v politickom smysle Uhor, v národnom ohľade je Nemec; a tak tedy vidíte susedko *Cudzoňovie*, že vlastne uhorskej reči nieto, ale máme v Uhrách reč maďarskú, slovenskú, nemeckú, srbskú, ruskú, románsku či olahskú atď.

Cudzoň (krúti hlavou): Divno mi je to, divno!

Našinský (usmievave): Hádam divno pre to, že Vám „v rožku svitá.“

Farár: A vidíte, susedko *Cudzoňovie!* tento prísny roz-

diel nie len že nič urážlivého pre iné spolunárody v Uhrách nemá, ale radšej zárodok všestrannej úctivosti, a tak i smierlivosti a pokoja v sebe nosí; bo na tej svätej pravde spočíva: „každému svoje!“

Našinský (zdvihne klobúk): Dajže to a pomáhaj k tomu pán Bôh! Každému svoje! nuž bude svätý pokoj po celej krajine.

Farár: A teraz Vám tu ešte dačo poviem, moji drahí! Viete, že Slovák má od pána Boha neobyčajné dary k ľahkému naučeniu sa cudzích rečí. Naši horňo-trenčianski drotári, trebas od nikoho reči maďarskej vyučovaní neboli, tam v Debrecíne a inde po dolnej zemi pekne rúče svoje „drótoltašik assoňom“! vyspevujú a znajú sa dohovoriť s gazdinkami maďarskými; naši voziari handrkujú v Prešporku a vo Viedni po nemecky, až milá vec; prednejší zase z našich slovenských rodákov učia sa pri maďarskej a nemeckej reči ešte latinsky, francúzsky, taliansky atď. A to je dobre; bo „koľko rečí vie človek, za toľko ľudí stojí.“ Keď tedy svet nikomu za hriech nepokladá vedeť viacej cudzích rečí: prečože by to iba Slovákom, a vôbec Slovanom, za hriech pokladano byť malo, keď chcú sa oboznámiť aj s rečou slovanských bratov svojich, keď ich časopisy čítajú a ich znamenité knihy ku svôjmu poučeniu kupujú? Čo jednomu spravodlivé, to je i druhému slušné; túto našu literárnu slovanskú vzájemnosť už ozaj iba dokonály surovec alebo nevedomec jako „panslavismus“ zatracovať môže.

Cudzoň (k farárovi): Nuž ale, prosím pekne! prečože teda tých panslávov spomínajú a často i preklínajú, keď ich niet?

Farár: Hia susedko! veď istí ľudia znajú „od čoho muchy dochnú.“ Tí, čo našich najlepších mužov „panslávmi“ prezývajú, keď sú tak medzi sebou, iba smejú sa z toho, bo nikto z nich naozaj neverí, žeby títo naši mužovia boli politickí panslávi; keby to boli, isteby nechodili po

slobode. Ale náš ľud začal sa pôsobením týchto mužov prebúdzať z tisícročného spánku svôjho; začal cítiť, že je on tu v uhorskej krajine, kde Slovák od nepamäti ľudskej býval, vo vlastnom dome svojom a tak že mu nikto prirodzené práva jeho spravodlivosti skracovať nemôže. Ľudia tedy, národu našemu neprajní, vymysleli si tých panslávov jako strašidlo, aby mužov, za jeho práva, za jeho vzdelanie, za jeho dobrobyt pracujúcich, v nenávisť u vlastných rodákov uviesť a tak o dôveru ľudu pripraviť mohli, čo sa im, bohužiaľ! z čiastky podarilo. Z čiastky, hovorím; lebo rozumnejší sedliaci, remeselníci, obchodníci, mešťania, ktorí vedia vlastným rozumom pohnúť, ani týmto strašidlom pansľavismu nedali sa vo svojej láske k národu a vo svojej dôvere k mužom národným pomýliť, znajúc, že všetky snahy a práce týchže mužov iba k dobrému našeho národa smerujú. Ale pravda tí duševní bedári, ktorí tam v Omračanoch, najmä pri pálenke, dajú si všelijakých ničomností, všelijakého luhárstva do hlavy natrúbiť, bez toho, aby podľa našeho porekadla „vlastným rozumom trochu pohli, jako krava chvostom“ a zpýtali sa sebä samých: či to môže byť pravda, čím ich podhuckávajú proti kriesiteľom národa a tak tedy proti vlastným dobrodincom, takíto, svôj rozum dolu vodou púšťajúci ľudia hospodárskeho, a zase bohužiaľ, že nekde i mešťanského stavu, tých domnelých panslávov za jakýchsi ľudožráčov a psohlavcov držia, proti nim vykrikujú nevediac čo, a dajú sa pekne rúče za nos viesť ľuďom, ktorí keď ich proti tým panslávom nahuckali, iba smiech si robia z nich, že sa im to tak dobre „podarilo“.

Našinský (k *Cudzoňovi*): No, či to nenie smutné, kmotre?

Farár: Ba veru až veľmi smutné, najmä keď považíme, jak žalostivý bol pred tým stav slovenského národa našeho. Vy viete, moji drahí! z vlastnej zkúsenosti Vašej, jako to na Slovensku vyzeralo v časoch, žalostivú revolúciu roku 1848. a 1849. predchádzajúcich. Obecný ľud náš bol od celého sveta,

vyjmúc daktoré šlechetné duše najmä z duchovného a učiteľského stavu, opustený a opovrhnutý, jakoby ani práva nemal chodiť po svetle Božom; pánštinu náležite zrábať, s „foršpontami“ vo dne v noci vyčakúvať a hore dolu behať, pri tom ale i chatrnú roličku svoju jako tak obrábať: to boly hlavné starosti jeho života, ktoré keď priťažko naň doliehaly, chcel sa potešiť — pálenkou! O dajakom duševnom pozdvihnutí, vyjmúc potešenie v chráme Božom, ani chýru ani slýchu v takom svete, ktorý už čítanie novín a kníh slovenských, trebas i tak vo veľmi chatrnom počte vychádzajúcich, za „zradu vlasti“ vyhlasoval; ba ešte len i tie malé deti, miesto toho, aby si najpotrebnejšie známosti do každodenného života školským vyučovaním sbieraly, na mnohých miestach trápily sa učením cudzojazyčných slov, ba nekde práve na prosto k nenávisti krve svojej popudzované, k vysmievaniu svôjho vlastného národa vedené boly. Takýmto jedom preniknuté vstupovaly potom do verejnosti života, hľadajúc márnu chválu sveta v hanení vlastnej matky svojej; a tak hnusné odrodilstvo na všetky strany bujne zrastalo, jako huby po teplom dáždiku.

Ale aj u prosred žalostivej nákazy tejto zachovaly šlechetné duše posvätnú iskru čistej lásky k národu, na ktorej, po utíchnutí búrlivej doby rokov 1848. a 49., rozplápolal sa nový plameň lásky a oddanosti k milému národu našemu. Nasledujúce časy neboly síce ani nám Slovákom, ani iným národnosťam v Uhrách veľmi prajné; nuž ale tešili sme sa v nádeji, že keď i naši odporníci z vlastnej zkúsenosti poznajú: čo to znamená, vtískať národu reč cudziu, že budú i sami oproti nám spravodlivejší. Ale, bohužiaľ! i v tejto sladkej nádeji boli sme sklamaní; *zaťatí neprajníci naši nič sa nenaučili a nič nezabudli!* Národ náš počal od premien roku 1860. najšlechetnejšie snahy ku svôjmu znovuzrodeniu skutkom dosvedčovať. Jednotlivé, mladé i staršie osoby všetkých stavov, mužovia i spanilomyseľné ženské, všelijaké sbory a spolky, ba celé dedinské i mestské obce

L. of C.

hlásily sa v posvätnom zápale za neodškriepiteľné práva svojeho národa; povstalo i toľko všelijakých, osvetu národnú statočne napomáhajúcich časopisov slovenských, že i sami protivníci naši zarazení boli vidiac, jako tá „slovenská žobrač“ na ceste k národnej vzdelanosti toľké peňažité obeti snášať môže; ba i cele nové slovenské škcly v Baňskej Bystrici a vo Veľ. Revúci pôsobením ducha tohoto povstaly. Nadovšetko ale naša premilená, drahá „Matica Slovenská“ spatrila svetlo Božie, aby všetky roztratené sily národné v jedno spojovala a duchom vzájemnej bratskej lásky posväcovala.

Iné národy v Uhrách, a menovite naši spolukrajania Maďari sú pravda na všelijaké národné ústavy od nás bohatší; oni majú vysokú učenú spoločnosť či akademiu, majú stále divadlá, majú hospodárske, zahradnícke a kupecké spolky rozličného názvu, majú všelijaké závody k pestovaniu spoločenského života: kasína, čitárne, spolky spevácke atď., ktoré statočné, ku vzdelaniu vlastného národa svôjho smerujúce snahy i každý rozumný Slovák iba schvalovať musí, a tým viacej schvalujú ich sami Maďari. A to právom! Nuž ale keď je u jednoho národa cťou a chválou vzdelanosť národnú zakladaním a podporovaním takých ústavov napomáhať: čože nám naši, medzi nami žijúci odrodilci chcú to za zločin pokladať, keď sme i my k národnému životu precítili a keď i my zakladaním a podporovaním podobných ústavov národných sebe, krajine i svetu chceme byť užitočnejšími? čože najčistejšie úmysly naše očerňujú? čože poctivé namáhanie naše znevažujú? čože zákonné počínanie naše za rušenie pokoja, za „búrenie ľudu“ vyhlasujú? čože, keď ich zatvrdilé srdce nedá sa k nijakej obeti obmäkčiť, čože naše, na oltár vzdelanosti národnej složené, veru mnohému veľmi ťažké príspevky vysmievajú? či je to ľudskosť? či je to vzdelanosť? či je to kresťanstvo?

Našinský (k *Cudzoňovi*): No kmotre, či to nenie smutný obraz, to odrodilstvo, to zapieranie vlastnej krve?

Farár: Veru i mňa tá hnusota odrodilstva trochu rozhorčila, tak žebych skoro bol zabudol, čo mám ešte susedkovi *Cudzoňovie* na ostatné darebáctva odpovedať, ktoré mu tam v Omračanoch natrúbili. (K *Cudzoňovi*) Povedali ste, susedko! že vraj „tí panslávi“ — už viete, ktoby bol opravdivý pansláv — diétu v Sv. Martine držali; nuž či viete, čo je diéta?

Cudzoň: Pravda že viem: krajinská kongregácia.

Farár: Pre mňa ju i tak môžete nazvať; lepší ale opis diéty tento je: diéta, po slovensky snem, je shromaždenie poslancov krajinských, aby o vydaní dobrých zákonov rokovali. Vo Sv. Martine tedy nemohlo byť snemu, preto, že tam neboli poslanci krajinskí a že tam ani reči byť nemohlo o politických otázkach krajinských.

Cudzoň (s výrazom málo utajenej radosti): Teda preca nemali tí Slováci práva, chodiť do Sv. Martina; a bárby ich boli tam rozohnali, jako mi to aj v Omračanoch rozprávali, že vraj dva regementy vojakov ta mašírovaly a že i delá so sebou maly.

Farár (s výrazom hlasu prísnej vážnosti, k *Cudzoňovi*): No susedko! ja viem dobre, že Vy o národných otázkach našich ináče smýšľate, jako ja a tuto Váš kmotor *Našinský*; ja si vážim presvedčenie Vaše, ak je statočné, trebas ho za chybné držím; ale teda i Vy uctite statočné presvedčenie Vašich, ináče smýšľajúcich rodákov. A preto, ak ešte ďalej máme jako poctiví mužovia rozprávať, udržte sa od všetkých urážlivých rečí. My rodu svôjmu — a viete, susedko! že krev našu pristvoril nám Pán Bôh a toho nemôžeme oklamať, — my rodu svôjmu verní Slováci ani grobianstvom, ani kyjakom, ani valaškou, ale ani podkupujúcimi peniazmi nechceme za poctivé presvedčenie naše bojovať; my bojujeme iba mečom pravdy „na obe strany ostrým“, a tak i Vy, ak ste, jako verím, statočný a poctivý muž, počujte pravdu pokojne a robte si potom čo chcete.

Cudzoň (s patrnými znaky zahaňbenia sa): Veď som ja to tak zle nemyslel, pán farár! veď som i ja Slovák.

Našinský (vpadne mu čerstvo do reči): Slovák, Slovák, ale jaký? Či nepoznáte vlastný Váš parsún v tom obrázku, ktorý nám pred chvíľkou Ich Milosť pán farár o odrodilcoch predstavili? Nože si to kmotre môj! pripustite k srdcu a verte mi, že budete sa cítiť novým a iným človekom!

Farár: Pán Bôh uslyš! (K *Cudzoňovi:*) Čo ste ale tam o „dvoch regementoch vojska“ spomínali, to je čisté čistunké luhárstvo; ja som tam vojska nevidel, bo všetko šlo v najlepšom poriadku a pokoji. Nuž ale vojska nebolo ani treba, lebo Slováci boli dňa 4. a 5. aug. 1863. v Sv. Martine právne shromaždení; oni k tomu nie len od vysokých vrchností krajinských, ale i od samého Jeho Veličestva, císara a apoštolského kráľa našeho **FRANCA JOZEFA I.** povolenie obdržali.

Cudzoň: Nuž ale čože tedy tam chceli, keď vraj neboli panslávi a nechceli krajinu trhať?

Farár: Dobre, dobre susedko! že ste to ešte raz spomneli: to je tá tretia lež, ktorú Vám v Omračanoch do hlavy natrúbili, že vraj Slováci chcú krajinu roztrhať a že k tomu jakési prípravy v Sv. Martine robili. Hneď aj o tom prehovoríme; ale bych sa Vás po predku nečo rád opýtal susedko —

Cudzoň (pretrhne reč): Nech rozkážu, pán farár!

Farár: Vy máte vlastných päť dietok: jaké dieťa že Vám je milšie, či bystro-umné a dobre vycvičené, či tupé a zahlúpené?

Cudzoň: Ej, nech mä Pán Bôh chráni! ja ďakujem milostivému Pánu nebeskému, že mám dietky podarené.

Farár (vážnym, prenikavým hlasom): No vidíte, tak i naša spoločná matka, uhorská krajina, má sa z toho radovať, keď všetky jej dietky, rozumiem národy v Uhrách bývajúce, budú rozumné, vzdelané a náležite vycvičené, alebo jako ste sám jedným slovom udali, podarené. K tomuto, hľa, šlechetnému a vznešenému cieľu, ku vzdelaniu drahého slovenského národa nášeho, všetky tie práce smerovaly, ku ktorým naši najlepší mužovia boli dňa 4. a 5.

augusta 1863. vo Sv. Martine shromaždení. Tam oni založili Maticu Slovenskú, ktorá bude národu našemu cestu kliesniť ku vzdelanosti; keď ale národ náš bude vzdelanejším, stane sa i zámožnejším a tak na celý svôj zemský život šťastnejším, ak len Pána Boha a najsvätejších jeho zákonov tak ochotne pridržiavať sa bude, jako dosiaľ. — Keď Vy tedy, susedko *Cudzoň*, pána Boha prosíte, aby Vás od hlúpych a tupých dietok zachránil: jako statočný človek iste i za to Pána Boha musíte prosiť, aby to dieťa spoločnej matky našej, krajiny uhorskej, to dieťa, ktoré meno „Slovák“ nosí, nebolo tupé a zahlúpené. Čože Vám na to povie statočné srdce Vaše, o ktorom ja nikdy som nepochyboval?

Cudzoň (zblednutý chce ukryť slzu v oku): To je všetko svätá pravda, Ich Milosť! to nezapieram, ani zapreť nemôžem.

Farár (podá mu ruku): Pán Bôh Vás utvrď a posilni v tejto pravde! Keď tedy uznávate, že i Slovák má nie len potrebu, ale i sväté, neodtajiteľné právo tak rozumným a vzdelaným človekom byť, jako ktorýkoľvek iný, v Uhrách bývajúci národ: nie len že nebudete na potom surové posmechy strojiť z tých mužov, ktorí pokoj, pohodlie a všelijaké prospechy svôjho života obetujú, aby drahému svôjmu národu slovenskému prvé chodníčky k tejto vzdelanosti, po tŕnistom ešte a kamenistom území kliesnili; — ale radšej i sám tieto ich poctivé práce slovom, skutkom i grošom Vaším podporovať budete.

Cudzoň (k farárovi): Nuž ale prosím ešte, Ich Milosť! či v tom Sv. Martine ozaj nič nebolo o tom roztrhaní uhorskej krajiny? nechže mi to ráča vysvetliť.

Farár: Všetky podobné rozprávky, že Slováci chcú krajinu potrhať a že k tomu vo Sv. Martine dajaké tajné prípravy robili, sú ohavné ľuhaniny takých ľudí, ktorí ani za mak občanskej statočnosti v sebe nemajú, a ktorí to na Slovákov utrhačne zvalujú, čoby sami najskorej urobili, keby mohli. Počujte len, jako naši mužovia pri zakladaní Matice Slovenskej pokračovali, a hneď Vám ohavná zlobivosť tých

rečí v oči padne. Už od dávnych rokov pracovalo sa na tom, aby sme i my Slováci obdržali povolenie založiť spolok, jehož cieľ bude: cestu pripravovať ku všestrannej vzdelanosti slovenského národa. Viete to, susedko! že Slováci „nenosia sečku pod klobúkom," ale že sú od Pána Boha zdravým, bystrým rozumom obdarení, a že im dosiaľ iba na príležitosti chybovalo, znamenité dary svôjho ducha vybrúsiť, a potom ku zlepšeniu telesných i duševných okolností svôjho života vynaložiť. Nechcem síce a nemôžem tajiť, čo cirkev a škola, kde ju bohabojní a svedomití mužovia spravujú, za vzdelanie nášho ľudu koná, dobrotivý Hospodin nech len ich svedomité práce i ďalej požehnáva: ale potreby terajšieho sveta sú tak mnohé a všelijaké, že obyčajné, trebas chvála Bohu za našej doby značne opravené, — že, hovorím, obyčajné vyučovanie školské preca nevystačí tomu, kto chce s naším vekom ďalej pokračovať, a sväto-svätá pravda je, že rozumný človek do svojej smrti učiť sa neprestáva. Takýto spolok pre napomáhanie národnej vzdelanosti založili medzi uhorskými Slovanmi najprv (r. 1825.) bratia Srbi, dajúc mu meno Matica, čo srbsky (trebas tam i matka či kráľovna včelného klátu tento názov má,) toľko znamená, jako naše: dobrá matka, matička, preto, že ona všetky dietky svoje rovnako rada má a o ne sa stará. Príklad Srbov nasledovali potom tiež iní Slovania rakúski, menovite Česi (1830.), Chorváti a Rusi v Haliči (oba kmeny r. 1851.), Moravania (1853.) a najnovejšie pred nami Dalmatinci (r. 1862.). Po nás povstala Matica Ruská v Uhrách. Slovenská v Krajine, Štýrsku a Korutanoch r. 1864. Všetci títo Slovania državy našej pomenovali spolky, k podpore vzdelanosti svôjho národa založené, názvom *Matica*. Keď tedy ešte i toto meno daktorí z ohavných odrodilcov našich posmechu vystaviť chceli: tým iba svoju vlastnú nevedomosť pred svetom roztrubovali, a tak i posmech proti Matičke našej namierený padnul na ich vlastnú hlavu. — Ale abych sa vrátil k prvej reči,

doložím: veliká, srdečná a spravodlivá bola radosť všetkých uprimných rodákov slovenských, že naše, tak často opakované prosby strany povolenia *Matice* preca už prajného rozhodnutia došly.

Našinský (pozdvihne klobúk): Chvála milému Pánu Bohu! Ale prosím ponížene, Ich Milosť, ja viem rozpamätať sa, že už i pred tou nešťastnou revolúciou r. 1848. a 49. o voliakom „Tatríne“ rozprávali, a že to mal byť tiež spolok pre vydávanie kníh slovenských; či tomu tak bolo?

Farár: Dobre, susedko, že to spomínate; ja som Vám chcel práve pospomínať nektoré dávnejšie pokusy založenia spolkov, ktoréby vzdelanosť národnú medzi slovenským obyvateľstvom rozširovaly. Najpamätnejšie medzi nimi bolo „Učené slovenské Tovarišstvo“ od *Antona Bernoláka* a *Juraja Fándlyho* založené, potom „Slovenská učená spoločnosť v okolí baňských miest“, ktorá spisovateľské sily mnohých učených mužov. medzi nimi ku pr. známych spisovateľov: *Bohuslava Tablica*, *Juraja Palkoviča* a iných, v jedno spojovala; pre tedajšie ale okolnosti časové pôsobenie spolkov týchto nemohlo v samom ľudu slovenskom žiadostivé korene pustiť. Nie menšej chvály a vďačnej pamäti zaslúžil si „Spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej“, založený šlechetným *Mart. Hamuliakom* v Pešť-Budíne, ktorý dosť prácne mnohé krásne spisy vydal. Po zaniknutí spolkov týchto vždy ťažšie a nebezpečnejšie časy nastávaly pre národ slovenský; i len súkromné spolky slovenské v seminároch a pri školách boly zakázané. Nátlaky a krivdy zo strany neprajníkov našich boly tak citlivé, že roku 1842. zvláštne vyslanstvo slovenské, pod správou tedajšieho evanj. superintendenta *Pavla Jozeffyho*, viacej sto podpismi čelnejších mužov slovenských opatrenú prosbu složilo u trónu najjasn. panovníka, prosiac, aby Slováci proti nespravodlivým nápadom zaťatých odporníkov svojich hájení a pri prácach vzdelania svôjho národa ochraňovaní boli. Napriek prosbe tejto vždy nové a nové protivenstvá hrnuly sa na verných synov národa slovenského, čo ale mravnú ich silu nezlomilo, lež radšej

utužilo. Skvelým dôkazom nezlomenej sily tejto bol práve ten, od Vás pred chvíľkou spomenutý spolok Tatrín, ktorý síce vrchnostenského potvrdenia nedošiel, avšak preca ku prebudeniu sa ľudu slovenského veľmi blahodarne pôsobil, preto že v ňom boly všetky mladé sily národa spojené. — R. 1851. v mesiaci jún. podali nektorí učení Slováci, toho času vo Viedni meškajúci (medzi nimi i náš slavný *J. Kollár* a *K. Kuzmány*), prosbu, aby im povoleno bolo prípravné práce k založeniu „Matice Slovenskej“ podniknúť, a na rozkaz vyšších vrchností predložili hore spomenutí mužovia v novembri tohože 1851. r. i predbežný „návrh stanov Matice Slovenskej“. Poneváč ale v tom čase krajina uhorská ešte pod správou obleženosti vojanskej bola postavena, ktorá nijaké verejné shromaždenia nepripúšťa: na tie prosby dňa 9. mar. 1852. vyšla odpoveď c. kr. námestníctva v Uhrách, že „na tento čas“ práce k založeniu Matice povoliť sa nemôžu. O 9 rokov pozdejšie, totiž r. 1861. po večite pamätnom „národnom shromaždení“ v Turč. Sv. Martine, obnovily sa kroz národný výbor tohože shromaždenia prosby strany založenia „Matice Slovenskej“, ktoré, chvála milému Pánu Bohu! žiadostivého konca došly.

Cudzoň: Nuž a ktože dal, prosím poníženе! to povolenie k Matici Slovenskej? či slavná stolica turčianska o tom vedela?

Farár: Už som Vám pred tým na krátko pripomnel, že „prvé shromaždenie Matice Slovenskej“ držalo sa v Sv. Martine s najvyšším povolením Jeho Veličestva a tak tedy zákonne; nuž ale dodám ešte na Vašu otázku nečo o spôsobe povolenia toho. Prosby naše šly svojou zákonnou cestou nie k daktorej stolici, lebo slovenskí rodáci všetkých stolíc sú k tomuto spolku povolaní; naše prosby šly, hovorím, zákonnými cestami k najvyšším vrchnosťam krajinským, ktoré ich samému Jeho Veličestvu, najjasnejšiemu apoštol. kráľovi nášmu, k potvrdeniu predložily. A hľa! Jeho Veličestvo, uznávajúc rovné práva všetkých národov uhorských, ráčil najvyšším rozhodnutím od 21. augusta 1862.

stanovy „Matice Slovenskej“ najmilostivejšie potvrdiť, a tak tedy všetky tie chýry, že sväto-martinské shromaždenie bude vojskom rozohnané, z hláv zlomyseľných utrháčov pošly.

Cudzoň: Nuž to je inšie! Veď sa mne to preca trochu divným zdalo, žeby sa reku tisíce a tisíce ľudí do Sv. Martina poschodily bez povolenia vrchnosti. To je tedy tá „rovnoprávnosť“, o ktorej teraz toľko píšu a rozprávajú, že i Slováci mohli si založiť svoju „Maticu Slovenskú“?

Farár (k *Cudzoňovi*): Susedko môj! založenie „Matice Slovenskej“ môžeme síce a musíme za radostný znak rovnoprávnosti národnej považovať; ale týmto jediným znakom neboloby národu našemu pomoženo. Význam a obsah národnej rovnoprávnosti o veľa je širší, tak žebych Vám o nej za viac dní rozprávať mohol. Nuž ale, keď ste to nadvrhli, susedko *Cudzoň!* aspoň hlavnejšie príznaky a požiadavky národnej rovnoprávnosti Vám tu sdelím. Vznešené učenie o rovnoprávnosti národnej má svôj základ v tom, čo Spasiteľ náš verným nasledovníkom svojim prikázal: „Čo chcete, aby Vám iní ľudia činili, tak i vy čiňte im“ — alebo v inom smysle: čo nechcete, aby Vám iní činili, ani Vy nečiňte im. Keď tedy iní naši spolukrajania milujú svôj národ a svoju reč materinskú: ktožeby nám mohol lásku k našemu národu, k našej reči materinskej za zločin pokladať, ak len základný ten, hore spomenutý, Kristom Pánom vyhlásený zákon kresťanskej spravodlivosti podvrátiť nechce? Keď iní naši spolukrajania k tomu pracujú, aby ich dietky prirodzeným spôsobom, t. j. vo školách materinskú reč majúcich, vychovávané boly: ktože nás môže zatracovať, keď žiadame: aby sme i my Slováci mali naše národné školy slovenské? Keď iní naši spoluobčania požadujú: aby sa im zákony a všetky vrchnostenské predpisy v ich vlastnej, im srozumiteľnej reči na známosť dávaly: či len Slovák nemá nič o tom v svojej materinskej reči počuť, čo sa v krajine robí? Keď iní naši spoluobčania dôrazne žiadajú, aby

*

najmä pred súdom v ich materinskej reči s nimi sa jednalo, lebo že vraj „úradník je preobyvateľstvo“ a nie na opak, obyvateľstvo pre úradníka: ktožeby mohol zatratiť Slováka, keď i on, znášajúc verne a ochotne rovnaké bremená krajinské, žiada si, aby verejnú správu a prisluhovanie spravodlivosti mal vo svojej materinskej reči? podľa tej zásady: *„rovnaké bremená, rovnaké práva.“* Keď iní naši spoluobčania všemožne k tomu pracujú, aby sa do verejných úradov dostali, a to, bohužiaľ často i takí, ktorí reč slovenského ľudu našeho neznajú, alebo tak sa pretvarujú, jakoby ju neznali: ktože rozumný slovenským mužom našim moholby to za zlé mať, že uchádzajú sa o úrady verejné u prosred vlastného národa svôjho? Ktože bude mu vernejšie slúžiť: či opravdivý syn národa, ktorý spolu s ním raduje sa, a spolu s ním i žalostí, — ktorý potreby jeho zná a im i svedomite vyhoveť chce a či odrodilec, ktorému najviac iba o plat s úradom spojený ide, a ktorý ani za mak lásky a oddanosti nemá k národu, jemu každodenný chlieb dávajúcemu? Ktože tedy i obecnému ľudu slovenskému za zlé mať môže, keď na základe rovnoprávnosti národnej žiada si, aby medzi ním mužovia národu verní úradovali? Vidíte, moji drahí! toto sú tie najhlavnejšie požiadavky národnej rovnoprávnosti, ktoréby maly hlboko preniknúť do srdca obecného ľudu našeho; bo darmo je: „právo slúži pozornému,“ a keď my sami nebudeme k tomu hľadeť, aby vznešená, Jeho Veličestvom vyslovená zásada rovnoprávnosti národnej skutkom vstúpila do života, nuž nám bedákanie naše nič nepomôže.

Cudzoň: To je veru všetko pravda, Ich Milosť, svätá pravda, ktorú zatajiť nemôžem.

Farár: Pán Bôh Vás utvrď v tom presvedčení, susedko! Ale ani u Vás neboloby dosť, presvedčenie toto v srdci nosiť; Vy ho musíte i skutkom dosvedčovať a zásade o rovnoprávnosti národnej vo verejnom živote cestu kliesniť. Bo verte mi, moji drahí! Krásna, požehnaná krajina uhorská iba potom

bude šťastná, keď táto kresťanská zásada rovnoprávnosti bude v nej skutočne prevedená.

Našinský (zdvihne klobúk): Pán Bôh daj čím skorej!

Cudzoň: No keď je tomu tak (zdvíha klobúk), veru pridám i ja moje srdečné: uslyš pán Bôh! Ale prosím poníženě, Ich Milosť, pred chvíľkou ráčili spomenúť „stanovy“ Matice Slovenskej: čože to slovo vlastne znamená?

Farár: Hneď Vám i to vysvetlím, susedko! Každej spoločnosti ľudskej treba istých poriadkov a predpisov, podľa ktorých by svoje záležitosti a práce spravovala. Takéto poriadky, ktoré všetkých obyvateľov daktorej krajiny bez výnimky zaväzujú, volajú sa, jako znáte, zákonmi; keď ale daktorá menšia a súkromá spoločnosť iba pre vlastných údov svojich predpisy strany zachovania poriadku vydá: tieto predpisy nosia meno stanovy, alebo i podľa názvu latinského štatúty. Rozdiel tedy medzi zákonmi a stanovami je ten: že zákon platí pre všetkých obyvateľov krajiny, stanovy ale iba pre istý spolok, všeobecným zákonom krajinským tiež podrobený; ďalej: k zachovaniu zákona môže sa každý obyvateľ krajiny i pokutami nútiť; ku spolku, stanovami spravovanému pristúpi ten, kto chce, dobrovoľne; ale keď raz pristúpil, potom ho i stanovy, v ohľade na jeho povinnosti ku spolku, práve tak prísne zaväzujú, jako zákony.

Cudzoň: Tak tedy nikoho nenútili, aby ku „Slovenskej Matici“ pristúpil?

Farár: Pravda že nie, ak len to nechcete za nútenie považovať, keď dakomu rozumnými dôvodmi a príčinami celú vec tak vysvetlím, že ju on sám uzná za spravodlivú.

Našinský: No, už som i ja doma; to sú tedy predpisy o poriadku v Matici Slovenskej, čo mi tí kompani dali?

Farár: Tak je, susedko! Keď už raz mužovia naši vedeli, že Jeho Veličestvo Maticu Slovenskú najmilostivejšie potvrdiť ráčil, svolalo sa prvé shromaždenie nového spolku

tohoto na deň 4. a 5. augusta 1863. do Sv. Martina v Turci. K uloženému času tomuto sišly sa Vám do menovaného mesta tisíce a tisíce rodákov zo všetkých strán milej vlasti našej; mužovia duchovného i svetského stavu, učení i pospolití. mladí i starí, zámožní i chudobnejší, a to bez rozdielu náboženského vyznania, všetci ale s tým šlechetným úmyslom, aby pomáhali spolok založiť, k rozširovaniu osvety a vzdelanosti národa slovenského určený. Susedko *Cudzoňovie*! bol som, jako viete, i ja vo Sv. Martine, a vyznám uprimne a radostne pred Bohom i pred svetom, že to bol jeden z najradostnejších a najpamätnejších dní môjho, už veru dosť dlhého života; ba presvedčený som, že keby ste Vy sami boli vo Sv. Martine videli tieto húfy a zástupy sviatočne pristrojených rodákov a rodáčeк slovenských, a čo viac, keby ste boli videli tento šlechetný zápal za vec svätú a spravodlivú: istotne by Vaše statočné, iba blúznivými rečmi darobných ľudí na čas omámené srdce bolo sebe samému vyznalo: „Ej, čože bych sa ja mal za môj slovenský národ haňbiť, keď mužovia odo mňa vyšší a vzdelanejší radostne a hlasite priznávajú sa k nemu pred svetom?“ Susedko! videl som tam mužov, poctivé šediny na svojej hlave nosiacich, ktorí slzy vďačnosti k Bohu a radosti vylievali, že im poprial byť očitými svedkami tohoto **„velikého dňa slovenského.“**

Cudzoň: Ej veru, keď je tomu tak, Ich Milosť, už len i ja musím tie „Stanovy Slovenskej Matice“ prečítať; veď ešte raz opakujem, že i ja som Slovák a dobrý občan uhorský, jako ktokoľvek iný.

Farár: To sme i my všetci, čo sme boli vo Sv. Martine, a bezpochyby lepší a rozumnejší občania uhorskej krajiny, jako tí spráchnivelí, do predpotopnej doby sveta prislúchajúci mudrlanti, ktoríby radi voždy len panovať a ostatných spolukrajanov držať vo slepote a hlúposti, aby tak svoje Bohom dané práva poznať nemohli. My ctíme naše krajinské zákony, a chceme ich, jako dosiaľ, i na potom

verne plniť; ale práve preto neodškriepiteľným právom žiadať môžeme, aby nás ostatní neslovenskí spoluobčania naši za svojich rovnoprávnych bratov uznávali, za jakých i my vďačne ich považujeme.

Cudzoň: Nuž a ktože preca riadil a spravoval to tak početné shromaždenie vo Sv. Martine?

Farár: Pri každom takomto ľudnatom shromaždení býva i kráľovský komisár prítomný, a síce k tomu cieľu, aby členovia spolku vo svojich rečiach nepúšťali sa do otázok, z medzí spolku vylúčených. Tak bolo i vo Sv. Martine; kráľovským komisárom bol pri tom shromaždení Matice Slovenskej vysoko-urodzený a veľkomožný pán *Šimon Nemeš*, podžupan slavnej stolice turčianskej, vážny to, šlechetný a spravodlivý muž, ktorého čistá, pekná reč slovenská hneď všetkých prítomných tak radostne prenikla, že mu hromovite „na slávu“ vyvolávali. Predbežnú správu shromaždenia viedol veľkomožný pán *Ján Francisci*, kráľovský námestnícky radca v Budíne, ktorý si o slovenský národ náš, a menovite o založenie Matice Slovenskej, nesmrteľné zásluhy vyzískal.

Našinský: Ale prosím ponížene, Ich Milosť, či je to pravda, čo mi tí kompani na ceste popod horu rozprávali, že vraj tento pán kráľovský radca sú ten istý pán *Janko Rimavský*, čo ho naša Ilonka pre tie krásne, od neho vydané „Poviedky slovenské“ tak vychvaluje?

Farár: Je to ten istý znamenitý pán, susedko!

Našinský (hrdým hlasom k *Cudzoňovi*): Nuž čože už na to poviete, kmotre! vidiac, že takýchto vysokých pánov medzi spisovateľmi slovenskými máme? čiby to nebolo bláznovstvo, keby sme sa my sedliaci v širiciach našich za drahú materinskú reč slovenskú haňbiť mali? Či sa vari ináč modlíte k pánu Bohu, jako po slovensky? nuž a keď sa nehaňbíte Všemohúcemu Pánu Bohu primlúvať sa po slovensky: čožeby ste sa haňbili s biednym, smrteľným človekom, a čoby ten ktokoľvek bol na svete, slovensky rozprávať, keď on vie slovensky, čoby ste Vy hneď i daktorú inú reč vedeli?

Farár: Susedko *Našinských*! teraz ste povedali pravdy, za ktoré, ak (čo rád verím) z uprimného srdca pošly, zaslužujete, aby Vás Pán Bôh požehnal. — No ale, ešte ja musím o tom shromaždení sv. martinskom dokonať, čo som započal. Keď spomenutý kráľovský namestnícky radca, veľkomožný pán *Francisci*, jako dočasný správca národného výboru, ktorému starosť o založenie „Matice Slovenskej“ bola sverená, tým velikánskym húfom národa všetko jadrne a dôkladne vyložil, čo k uskutočneniu vrelých túžeb našich vykonalo sa: shromaždenie prikročilo k volbám úradníkov Matice Slovenskej, a menovite predsedníka či presidenta spolku, ktorému vrchná správa všetkých záležitostí spolkových prináleží. No susedko! teraz bych si žiadal reč a výmluvnosť anjelskú, abych Vám pravdive síce, ale najskvelejšie opísať mohol vyvolenie presidenta Matice Slovenskej; kto to nevidel a nepočul, tomu ja to darmo v slabej reči mojej opisovať budem.

Našinský: Veru i tí kompani najviac o tom rozprávali, jaká veliká sláva bola vo Sv. Martine, keď ten najdôstojnejší pán biskup ta došli.

Farár: Sláva svetská sem tam susedko, ak nenie šlechetnými skutky zaslúžená; ale práve preto, že Jeho Excellencia, najdôstojnejší pán biskup baňsko-bystrický *ŠTEFAN MOYSES*, šlechetnými skutkami svojimi takýto hlučný výraz všeobecnej lásky a úcty zaslúžil: bolo slavné uvítanie a vyvolenie Jeho za presidenta Matice Slovenskej patrným a čo najskvelejším potvrdením známeho porekadla našeho: „hlas ľudu, hlas Boží.“ ON je ten muž, ktorý nedbajúc na priazeň a predsudky sveta, postavil sa v čelo velikého vyslanstva slovenského, aby dňa 12. dec. r. 1861. Jeho Veličestvu, nášmu najjasnejšiemu apoštolskému kráľovi, najponíženejšie prosby verného národa slovenského predložilo a tak i založenie Matice našej možným učinilo; ON je ten muž, ktorý všade a voždy blaho a dobrobyt národa slovenského, z jehož krve pošiel, slovom i skutkom napomáha. Nie teda div, že jako vlny

morské vyrazily sa z preplneného srdca city úcty a vďačnosti shromaždeného národa, volajúceho jedným hlasom v jednej mysli: „Otca nášeho, Dobrodinca nášeho chceme za presidenta Matice; a prosíme, prosíme, prosíme HO, aby nás láskavým prijatím toho úradu potešil.“ A znovu hrmelo medzi ľudom shromaždeným: „Prosíme, prosíme! Otca nášeho za presidenta!“ A keď sa toto posvätné nadšenie trochu utíšilo, keď veľkomožný kráľ. radca námestnícky pán *Francisci* meno vyvoleného presidenta obecenstvu ohlásil: tu ste mali počuť to tisícnásobné: *„Sláva! Sláva Mu! hurrah! živio! Mnogaja lieta!* a jako všetky tie výrazy znejú, ktorými radosťou preplnené srdce kypí. Keď ale toto najhlučnejšie, z najuprimnejších hlbín srdca pošlé osvedčovanie úcty a radosti utíšilo sa: potom ste mali počuť, moji drahí! tú prenikavú, prevýbornú, krásnu reč slovenskú, v ktorej novevyvolený prvý president Matice Slovenskej ďakoval za toto osvedčenie dôvery a lásky „milého národa slovenského“, sľubujúc, že i napotom všetky svoje sily a schopnosti k jeho blahu vynaloží. A pod vedením Jeho Excellencie, pána presidenta biskupa *MOYSESA*, konalo a dokonalo sa potom prepamätné rokovanie prvého valného shromaždenia Matice Slovenskej tak svorne a jednomyseľne, v takom príkladnom poriadku a pri tak radostnom výsledku práce spolkovej, že ani najzúrivejší odporníci slovenského národa ničoho najsť nemohli, čímby sa boli na česť shromaždenia toho oboriť mohli; sami ale účastníci shromaždenia boli, a mohli aj byť, s celým behom vecí na najvyššie spokojní.

Našinský: Ale ešte bych jedno prosil, Ich Milosť, či je to ozaj pravda, čo mi tí kompani rozprávali, že vraj i sám náš najjasnejší kráľ tisíc zlatých Matici Slovenskej daroval? toby už preca bolo čosi mimoriadno, a ja som to ani veriť nechcel tým kompanom.

Farár: A preca tí kompani pravdu mali, susedko! Tak je, tak! najradostnejší obraz toho prepamätného dňa 4. aug. 1863. nechal som si nárokom na ostatok dnešnej roz-

právky našej; obraz ten, keď shromaždeným údom Matice a zástupom národa oznámilo sa úradne: že Jeho Veličestvo náš najjasnejší apoštolský kráľ **FRANC JOZEF I.**, uznávajúc šlechetné úmysly, z ktorých založenie Matice Slovenskej pošlo, ráčil jej pokladnicu najvyšším kráľovským darom tisíc zlatých r. č. poctiť. No susedko! to radostné vykrikovanie na Slávu Jeho Veličestva bolo tak hromovité a trvanlivé, že ani utíchnuť nechcelo, lebo ten dar peňažitý od Jeho Veličestva, nedošiel sám; on mal ešte i vzácnu spoločnicu cesty svojej, totiž novinu, že Jeho Veličestvo, uznávajúc skvelé zásluhy Jeho Osvietenosti, najdôstojnejšieho pána biskupa *MOYSESA*, o cirkev, štát a národ slovenský, Jemu hodnosť skutočného tajného radcu, s titulom „Excellencie“ spojenú, najmilostivejšie udeliť ráčil. Môžete si tedy pomysleť, jak radostne muselo byť celé shromaždenie k najhlučnejšiemu osvedčeniu vďačnosti nadšené, keď mu takéto, veru neočakávané noviny sdelené boly; môžete si predstaviť, jak hlučné a radostné jásanie z novu povstalo, keď jeden z najčelnejších mužov našich vznešeného pána presidenta Matice novým titulom „Vaša Excellencia“! pozdravil.

Našinský (k *Cudzoňovi*): No kmotre, či Vám ozaj v Omračanoch nerozprávali, že na Slovenskú Maticu *neslobodno* sbierku peňažitú robiť? Nuž **ktože mi na potom zakáže** dať čo chcem, čo dať môžem k podpore Matice Slovenskej, keď i sám Jeho Veličestvo náš najjasnejší panovník pokladnicu našej Matičky ráčil obdarovať?

Farár: Pravdu máte, susedko! Nuž ale o majetku Matice a spôsobe jeho vynaloženia budeme si na nedeľu rozprávať; dojdite po nešporných službách Božích do môjho včeliena. (K *Cudzoňovi*): Susedko! tešilo by mä, keby ste sa i Vy k tejto našej rozprávke dostavili; aspoň budete dokonále vedeť: o čo sa vlastne jedná, akby ste na voziarskych cestách Vašich Slovenskú Maticu zase spomínať počuli.

Cudzoň: Ej veru dojdem, Ich Milosť! Veď je to všetko

voliako ináčej jako som si ja myslieval, a mne padá belmo z očí. Tie moje deti! tie moje deti! Ej veru len za zdarné deti prosil som Pána Boha; nebudem už môjmu národu krivdu robiť, aby mä Pán Boh na dietkach mojich nepotrestal, že som vlastnú krev svoju, vlastnú matku svoju zapieral. — A teraz pokojný odpočinok, Ich Milosť! za dnešné poučenie budem Im vďačný do smrti!

Farár: Pán Bôh Vás len sdržuj a posilňuj v dobrom presvedčení! (Rozídu sa.)

Rozhovor druhý.

O majetku Matice Slovenskej a spôsobe jeho vynaloženia.

(Osoby rozhovoru: pán farár *Miloradič* a susedia jeho *Našinský* s *Cudzoňom* sedia u včeliena vo farskej zahrade v chládku.)

Farár: No tak, moji drahí! kresťanskú povinnosť nedeľnú dokonali sme v chráme Božom pri nešpore, a teraz už môžeme zavčerajšie rozprávanie naše o Slovenskej Matici zavŕšiť.

Cudzoň: Ej, veď som sa ja už o tom všetkom narozmýšlal, Ich Milosť, čo nám to v piatok vysvetlovali. Darmo je! chybil som, chybil, že som daromné reči neprajných a nerozumných ľudí viac poslúchal, jako zdravý rozum a vlastné srdce svoje. No, majú mä videť v Omračanoch na hostinci; ak ale raz ešte ta dojdem, nuž im posvietim, jako zaslúžili!

Našinský (k *Cudzoňovi*): Mňa len to teší, kmotorko môj drahý, že sa moje proroctvo na Vás vyplnilo. Tu hľa! Ich Milosť sám pán farár sú svedkom, že som Vás nedávno zastával; to reku nemôže byť, aby taký zdravého rozumu a zdravého srdca človek, jako je kmotor *Cudzoň*, mohol sa dať dlho ničomným ľuďom za nosom viesť; veď on reku preca raz pozná, kto chce dobre národu slo-

venskému, a kto iba pekné slová na jazyku, v srdci ale zradnú otravu nosí. No, či to neboly moje reči, Ich Milosť! o našom kmotrovi?

Farár: Tak je! to som všetko na svoje vlastné uši počul, a dalby Pán Bôh, aby všetci zavedení a omámení rodáci tak povolní boli k pravde, jako tuto Váš kmotor a môj sused *Cudzoň*; istotne by to nie len ku blahu našeho národa, ale i celej vlasti uhorskej poslúžilo. (K *Cudzoňovi*) Vy ste sa, susedko! vždy len tým napínali: „ja som dobrý občan uhorský“! už som Vám to v piatok rozložil a dosvedčil, že my, národu svôjmu verní Slováci tiež dobrí občania uhorskí sme, ba istotne lepší, jako tí kriklúni „o dobrom vlastenectve“; — teraz Vám, že to práve do reči prišlo, ešte poviem toto: avšak veru ten málo naorá, kto má tento lebo druhý úd tela, nech je to noha lebo ruka, pošinutý a toho následkom vyschlý a nevládny?

Cudzoň: Nuž čože by ten naoral?

Farár: Vidíte, práve tak je aj s našou krajinou; ona je telo a jej údy sú rozličné národy, ktoré tu v Uhrách bývajú. Nuž povedzteže mi: či môže krajina dobre orať, keď má jeden alebo druhý úd pošinutý? a čože je inšie zatupený, ohlúpený a ubiedený národ, jako pošinutý úd krajiny? Keď tedy slovenský národ z doterajšej nezaslúženej opustenosti svojej prebudil sa k novému životu, keď on svojím časom jako národ vzdelaný a zámožnejší postaví sa do šlechetného súbehu s inými spolu-občanmi svojimi: či tým sama krajina najviac nevyhrá? Ktorá krajina má že sa lepšie, či tá, kde vzdelanejší a toho následkom i zámožnejší ľudia bývajú; či tá, kde stá tisíce zahlúpených a preto i žobráckych ľudí po najkrásnejších čiastkach domoviny našej bedárčiť vidíme? Preto ešte raz opakujem: tomu ja nemôžem právo a meno dobrého vlastenca, dobrého občana uhorského prisúdiť, kto jeden alebo druhý národ vlasti našej v zahlúpenej tuposti udržať chce, lebo tým blaho celej krajiny, jako

som tu hore dosvedčil, podkopáva. Slovenská ale Matica chce slovenskému národu z doterajšej, nezaslúženej opustenosti vzdelaním jeho ducha pomáhať, aby tento pošinutý úd vlasti našej okrial a vyzdravel; a tak tedy každý rodák slovenský i povinnosť dobrého vlastenca koná, keď národu svôjmu, v tomto šlechetnom počínaní jeho, na koľko môže pomáha a tak i Maticu našu podporuje.

Našinský: No, kmotre! toto by mali tí „hodní ľudia“ v Omračanoch počuť, o ktorých ste rozprávali; azdaj by i im trochu „v rožku svitlo“.

Cudzoň: Veď im ja toho preca raz namerám, a síce tak „po lopatách“. (K farárovi:) Nuž ale prosím, Ich Milosť, nechže nám už teraz nečo o tých stanovách Matice Slovenskej ráča povedať.

Farár: Ja už vlastne tu nemám čo vykladať; pred sebou máte stanovy tlačené a všetko je v nich tak stručne a srozumiteľne rozloženo, že to každý zdravého rozumu človek i bez vysvetlovania pochopí. Nuž ale nečo si preca pospomíname; čítajteže, susedko! počiatok tých stanov Matice Slovenskej.

Cudzoň (číta na hlas): § 1. Slovenská Matica je jednota milovníkov národa a života slovenského, a jej cieľ: v členoch slovenského národa mravnú a umnú vzdelanosť budiť, rozširovať a utvrdzovať; slovenskú literatúru a krásne umenia pestovať a podporovať a tými hmotný dobrobyt slovenského národa napomáhať a na jeho zvelebení pracovať.

Farár: No vidíte, moji drahí! v tomto jednom, a síce prvom článku stanov máte jadro všetkého toho, o čom sme minulý piatok rozprávali. Ale tuším ste dačo chceli povedať, susedko *Našinský*?

Našinský: To mi je trochu temné, Ich Milosť! čo tam sused o „mravnej a umnej vzdelanosti“ čítal; čože je v tom, prosím, za rozdiel?

Farár: Ja si to takto vysvetlujem, opravdu vzdelaný človek má nie len bystrým, osvieteným rozumom, ale i

šlechetným srdcom vládnuť, aby dobré a Bohu i svetu milé skutky jeho vzdelanému rozumu boly primerané. Najnebezpečnejší človek je taká, jako hovoríme „vybrúsená a na všetky kopytá vybíjaná šelma“, t. j. človek, jehož rozum je síce vzdelaný a vycibrený, ale srdce má zanedbané a divé, ktorý tedy i bystrosť rozumu svôjho iba ku zlým, nešlechetným cieľom nadužíva. Preto Matica Slovenská veľmi dobre žiada, aby národ náš bol umne (na rozume) i mravne (na srdci) vzdelaný.

Cudzoň: Ale prosím pekne, Ich Milosť! čože to rozumeli v tých stanovách pod slovami: že vraj Matica bude i „krásne umenia podporovať“?

Farár: Aby zemský život náš bol šťastnejším, nenie k tomu dosť, nevyhnutné potreby jeho, menovite pokrm, odev atď. zapraviť; k tomu načím i nektoré prídavky, ktoréby život náš ozdobovaly a nevinne rozveselovaly. Každé umenie, ktoré život náš ozdobuje a nevinne rozveseluje, jako ku pr. maliarstvo, rezbárstvo, hudba, spev atď. volá sa „pekným umením“ a čím vzdelanejší je človek, tým i väčšiu náklonnosť máva k pekným umeniam. Bez peknych umení môžeme síce byť i statočnými ľuďmi i dobrými občanmi; ale do radu opravdu vzdelaných národov nemôžeme sa počítať; a preto Matica Slovenská i túto stránku života pod svoju opateru vzala. Bárby sme len čím skorej mali ku príkladu, jako už iné národy majú, po mestách, mestečkách a väčších dedinách dobre sriadené spolky spevácke; ony by veru mocným boly sochorom k podvráteniu záhubného pijanstva, keďby mladší obyvatelia miesto učadenej krčmy nekde na krásnom trávniku pod slovenskými lipami nevinným spevom obveseliť sa mohli, ktorému by potom i starší ľudia radi načúvali.

Cudzoň: Nuž a koľkože treba, prosím, do Matice platiť?

Farár: Na to Vám odpovedajú obšírne články stanov 6. 7. a 8, o ktorých len toto v krátkosti poznamenám: Zakladateľom ten sa volá, kto ku cieľom Matice na raz 100

zlatých rak. č. složí; ktoby ale túto summu naraz vyplatiť nemohol, bude mu voľno skladať ju v ročitých čiastkach po 12 zl. tak ale, aby svoju príslušnosť za desať, jeden po druhom nasledujúcich rokov složil.

Riadnym členom je, kto na raz 50 rak. zlatých, alebo za 10 jeden po druhom nasledujúcich rokov po 6 zl. vyplatí. Za riadnych ale spolučlenov i tí považovaní budú, ktoríby ročne najmenej 3 zlaté rak. pokladnici Matice dodali, nezaväzujúc sa pri tom istú summu doplniť, alebo túto ročnú príslušnosť za dlhšie roky splácať.

Našinský: Nuž ale azdaj i viac môže dať na Maticu, kto chce?

Farár: Pravdaže! dobročinnosť na oltári národnej vzdelanosti nenie obmedzena, a tak i velikosť obetí pre Slovenskú Maticu je každému na dobrej vôli zanechana; tu hovoríme iba o nevyhnutnej povinnosti zakladateľov a riadnych členov Matice.

Cudzoň: Jabych len rád vedel, či tá Matica už ozaj dačo shromaždila, keď mi v Omračanoch iba to na veky húdli do uší: „Slováci sú samá žobrač; zkadeže by tí vzali tisíc zlatých, a nie tisíce a tisíce, jako založenie takého ústavu žiada“?

Farár: No veď i táto lež Vašich „hodných ľudí“ z Omračan bola kroz netušenú, a veru neočekávanú obetivosť národa slovenského dokonále zahaňbena. Pri tom prvom shromaždení vo Sv. Martine oznámilo sa, že Matica už v tento prvý rok života svôjho mala 441 zakladateľov a —

Cudzoň (zalomí rukama nad hlavou): Pre pána Jána! a tí by všetci dali po sto zlatých? veďby to teda bolo výše štyricať tisíc zlatých?

Farár: No len počujte ďalej; okrem spomenutých zakladateľov má ešte značný počeť riadnych členov, totiž 431, z ktorých každý už alebo svojich 50 zl. složil, alebo za ustanovených 10 rokov, jako to jeho česť vyhľadáva, složí. Počeť ale všetkých osôb, ktoré väčšími menšími darmi peňažitými

Maticu napomohly, dosahuje číslo 4.000, hovorím: štyri tisíce hláv, a celý už z čiastky hotový a z čiastky zabezpečený kapitál Matice Slovenskej vystupuje na sto tisícov zlatých.

Našinský: I pre Pána Boha! ktože by to bol pomyslel, že sa preca toľko dobrodincov Matice najde, a to v takomto, všelijakej trampoty a biedy plnom čase?!

Farár: Veď veru tento výsledok doterajších sbierok na Maticu, jako z jednej strany vernych synov národa nevyslovne potešil: tak z druhej strany neprajníkov našich omračil a porazil, tak že ani nevedia „kam z konopí“, keď už ani tú „slovenskú žobrač“ spomínať nemôžu. — Ale moji drahí! to všetko nenie dosť k dosiahnutiu šlechetných cieľov Matice; preto i sbierky ešte na všetky strany trvajú, a každá obeť, čoby jako chatrná bola, v ohľade na celú pokladnicu Matice svoju platnosť má. Jedno jediné zrnko piesku nevidíme síce; ale keby boly tri milióny zrniek po hromade, koľko hláv slovenský národ v Uhrách má, toby už bola pekná hŕbka piesku!

Cudzoň: Nuž a čože je najmenej, Ich Milosť, čo sbieratelia pre Maticu prijímajú?

Farár: Najmenšia miera obetí pre Maticu Slovenskú bola na desať nových krajciarov ustanovena. Jako mňa to srdečne potešilo, keď som v tých popisoch, ktoré uverejňujú sa v novinách o pokroku sbierky na Maticu Slovenskú, videl a čítal, že i chudobní nájomníci, sluhovia, opustené vdovičky a iní, svoju každodennú živnosť v pote tvári hľadajúci ľudia vďačnú obeť na oltár vzdelanosti národnej položili; nuž veru to spravodlivá haňba pre tých, ktoríby značným darom pokladnicu Matice napomôcť mohli, ale z daromných a predpojatých ohľadov odťahujú sa.

Našinský: Tedy všetky takéto sbierky aj v novinách opisujú? a načo je to?

Farár: Má to svoje dobré príčiny, susedko! Nechcem tu spomínať prirodzenú slabosť ľudskú, že mnohí veľmi radi

majú, keď ich meno verejne v novinách pochvalným spôsobom pripomínajú; pokážem radšej na to, že najmä v takých otázkach, kde sa o sbierku peňazí a spôsob ich vynaloženia jedná, **verejné účty** sú nevyhnutne **potrebné**, aby dôvera obecenstva rozkývaná nebola. Keď ale každý z novín vidí, že jeho či malú či veľkú obeť spolková pokladnica skutočne prijala, a keď potom i verejne oznámi sa, koľko z tých peňazí a k čomu vynaloženo bolo: nebudú môcť utrhačské hlasy dôveru obecenstva podkopávať, jakoby sa pri sbierkach na Maticu a pri šafárení s jej majetkom statočne a svedomite nepokračovalo.

Cudzoň: Veru pravdu majú, Ich Milosť! aj mne tam v Omračanoch na tom hostinci rozprávali: „no veď vraj len dávajte na tú Maticu, nuž uvidíte, jako vás tí vaši pánslavi oplejú; keď budú mať silu peňazí v rukách, zutekajú Vám s nimi a bude — povšem“!

Farár: Nuž vidíte, moji drahí! takých klamov užívajú nesvedomití ľudia, aby nektoré slabšie hlavy z ľudu nášho rozpaprali, popúdili a od podporovania Matice odstrašili. Ale verte mi, peniaze našej Matice sú v tak dobrých a statočných rukách, jak dobrá a statočná ruka človeka len byť môže.

Cudzoň: A ktože preca tie peniaze opatruje?

Farár: K tomu je zvláštny pokladník od Matice ustanovený, toho času muž tak výborný a šlechetný, že nič nežiadam od Pána Boha, jako to: aby Matica Slovenská vždy takých pokladníkov mala. Je to vysokodôstojný a veľkomožný pán *Tomáš Červen*, opát a kanonik v Baň. Bystrici, ktorý i sám na Maticu (posiaľ) dvetisíc zlatých daroval.

Oba susedia (s výrazom podivenia): dvetisíc zlatých!?

Farár: Takýchto darcov viac bolo, a veru nemôžem zamlčať, abych Vám najhlavnejších dobrodincov Matice Slovenskej nepospomínal. Základ pokladnice položil muž, ktorého už nebolo medzi živými, keď Matica prvé svoje shro-

maždenie odbývala; bol to dvojejctihodný nekdy pán farár evanj. *Nathanaël Petian*, na Turompoli v novohradskej stolici, ktorý dve tretiny svôjho majetku v testamente obetoval ústavu, k napomáhaniu vzdelanosti slovenského národa, jako je naša Matica, slúžiť majúcemu. Táto „Petianovská základina“, pod ktorým menom ju i Matica vo smysle testamentu opatruje, pozostáva z 8,826 zl. 49 kr. a $\frac{96}{100}$ hovorím: osem tisícov, osem sto dvacať šesť zlatých štyricať deväť krajciarov a devaťdesiať šesť stotín.

Susedia: Pán Bôh mu daj slávu večnú!

Farár: Druhý z dobrodincov, ktorý tiež prvé shromaždenie Matice nedožil, bol dôstojný nekdy pán *Štefan Záhorský*, vice-archidiakon a farár v Hájnikách, ktorý jednu šestinu svôjho, na viac tisíc zlatých vystupujúceho majetku Matici poručil, z ktorého poručenstva ona už 900, t. j. deväť sto zlatých prijala; v úradnom ale oznámení poručenstva toho pridané bolo, že suma táto skladá sa „prezatým“ t. j. že Matica ešte i viac očakávať môže.

Susedia: Pán Bôh daj i tomuto šlechetnému dobrodincovi slávu večnú!

Farár: Uslyš Pán Bôh a daj, aby všetci verní a statoční rodáci, ktorí len jako tak môžu, i pri svojej smrti v ostatnej vôli na Maticu pamätali.

Susedia: Dajž to Pán Bôh!

Farár: V rade ale živých dobrodincov Matice Slovenskej prvé miesto zaujíma Jeho Excellencia pán president biskup *MOYSES*, ktorý, trebas už hneď pri počiatkn sbierky bol do počtu zakladateľov vstúpil, preca pri tomto prvom shromaždení dňa 4. aug. 1863. zase dva tisíce a jeden sto zlatých Matici našej veľkodušne daroval.

Susedia: Živ nám HO a sdržuj Pán Bôh pri dobrom zdraví a čerstvosti ešte na mnoho rokov!

Farár: Na mnogaja, mnogaja lieta!! Z počtu čelnejších dobrodincov Matice zvláštneho vďačného spomenutia ešte zasluhujú: Jeho Excellencia najdôst. pán biskup z Ďakova *J. J.*

Strossmayer; vysokodôstojní a veľkomožní páni: *Jozef Kozáček*, opát a kanonik veľko-varadínsky, a *Juraj Tvrdý*, opát a kanonik nitriansky, jako i pán *Ján Čipkay*, statkár a mešťan v Brezne. Všetkým týmto hlavným dobrodincom, sem i vysokodôstojného a veľkomožného pána pokladníka Matice, opáta a kanonika *Tomáša Červena* počítajúc, prvé shromaždenie Matice svoju vďačnosť zvláštnymi poďakovacími prípismi vysloviť uzavrelo.

Susedia: Nech ich všetkých Pán Bôh živí a požehná!

Farár: Uslyš Pán Bôh! a ja dodávam ešte k tomu: nech Hospodin sdržuje a požehná všetkých, ale všetkých dobrodincov Matice, počnúc od prvého do ostatného, od najväčšieho do najmenšieho, že svoju vernosť k národu a ochotnosť k napomáhaniu národnej vzdelanosti skutkom dosvedčili; a tak ešte raz: nech ich Pán Bôh všetkých živí a požehná!

Susedia: Dajž to Pán Bôh! všetkých, všetkých!

Farár: Len dvoje bych Vám ešte rád pripomnel, čo sa peňažitého imania Matice dotýka —

Cudzoň (pretrhne): Azdaj práve Ich Milosť chceli rozprávať o tom, čo mne bolo na jazyku.

Farár: A čože to bolo?

Cudzoň: Či reku tie matičné peniaze i na interessy dávať sa budú, a komu?

Farár: Vo smysle 16-ho článku stanov má pokladník naloženo: kadenáhle shromaždila by sa v jeho rukách väčšia summa peňazí, jako čo bežné výdavky Matice potrebujú, zvyšok peňažitý do úrokovne vložiť; strany ale dávania peňazí matičných na interessy rozhoduje sám výbor matičny, po náležitom rozvážení a posúdení okolností prosebníka.

Cudzoň: Nuž a čibych na príklad i ja sám moholz matičných peňazí požičku dostať, keby mä tak Pán Bôh dajakým nešťastím navštívil?

Farár: Toby žiadnej prekážky nemalo, akby len matičná pokladnica práve toho času mala peniaze, ktoréby na inte-

ressy dať mohla. Tu ale musím poznamenať, že Matica i jednotlivým osobám, i celým sborom, na pr. cechom, a obciam, peňažitú požičku pod istými nevyhnutnými výminkami povoluje. Prvá výminka je: aby matičné peniaze boly tak zvaným „spôsobom sirotčích kapitálov zabezpečené“, t. j. aby bola úplná istota a bezpečnosť jak pre kapitál, tak i pre interessy jeho, a sice istota, pošlá z majetku nemovitého, jako sú domy, role, lúky atď. Bez takéhoto rukojemstva — obyčajne ho voláme cudzím slovom hypothéka — nemôžu sa matičné peniaze nikomu vypožičať. Medzitým ale výboru matičnému naloženo je, aby pri požičkách zvláštny ohľad bral na obce, ktoré živelnými nehodami, ku pr. ohňom, krupobitím atď. škodu utrpely, a potom na také obce, ktoréby túto požičku k zakúpeniu dajakého obecenského imania vynaložiť chcely. Tak na príklad, keby naša obec to pastvisko kúpiť chcela, ktoré pánstvo predáva, mohla by sa u Matice strany požičky hlásiť, a keby boly peniaze práve pri rukách, bez pochyby jej prosba nebola by daromná. Nie bez príčiny dodal som tu slovo „bez pochyby“, abych Vás i na druhú nevyhnutnú výminku požičiek z kapitálov Matice upozornil. Samo sebou rozumie sa, že Matica Slovenská iba takým osobám, spolkom a obciam požičku prisúdiť môže, ktoré svoju lásku a oddanosť k národu slovenskému dosvedčily, a to síce nie púhymi slovami, ale skutkom samým. Ináč by to znamenalo nebezpečnú zbroj dávať nepriatelovi do ruky, keby Matica i také osoby a obce peňažitými požičkami mala podporovať, ktoré v odrodilstve svojom nič inšieho nemajú pre národ náš, jako posmech a utŕhanie; týmto pravda Matica požičku neudelí, čoby priam desatorakú hypothéku dávaly. — Na proti tomu ale už mnohé obce i jednotlivé osoby, z čiastky veľmi značné kapitály od Matice k užívaniu obdržaly, preto že z behu a pomerov ich života ani najmenej o ich láske a oddanosti k národu slovenskému pochybovať sa nemohlo.

Našinský: A to je všetko iba v poriadku.

Cudzoň: To som ja veru nemyslel, že Matica i neučeným osobám, alebo práve celým obciam pomáhať bude; to sú všetko veľmi pekné a užitočné poriadky!

Farár: A bárby to len chceli naši ľudkovia pochopiť, že keby Matica terajšími sbierkami svojimi stá tisíce zlatých nashromaždiť mohla, tým by sa i znamenitá studnica peňažitej podpory pre slovenské kraje naše otvorila. Veď i tak my Slováci dosiaľ nijakých ústavov nemáme, ktorými by sme si vzájemne v čas peňažitej núdze pomáhali.

Našinský: Ja som to veru nedávno na krštení u *Rakytovských* spomínal; i tam sa to všetkým ľúbilo a potom sme spravili medzi sebou pri radostnom stole maličkú sbierku na Maticu; tuším 3 zl. a 20 kr. odniesli pán kostolník na počtu do mesta.

Farár: To veru bolo veľmi pekne od Vás, a bárby si naši rodáci pri každej radostnej príležitosti, jako sú menovite: svatby, krštenia (krstiny), úvodky, menoviny, hostiny na pamiatku posvätenia chrámu atď. i na drahú Matičku našu spomneli a takú peňažitú sbierku pri radostnom stole, jako Vy tam u *Rakytovských*, k podpore Matičnej pokladnice vykonali. To bude znakom opravdivej radosti kresťanskej!

Cudzoň: Nuž a na čože bude, prosím pekne! Matica interessy svojich kapitálov a iné peňažite dôchodky vynakladať?

Farár: O tom všetkom pojednávajú články stanov: 26, 27 a 30. Vo smysle týchto článkov hlavným účelom Matice je: dobré a lacné knihy slovenské vydávať a medzi národom rozširovať. Každý zakladateľ a riadny člen dostane po jednom výtisku kníh od Matice vydaných darom; keby ale Matica dajakú drahú knihu vydávala, menovite takú, ktorá viacej stojí, jako sú interessy kapitálu, kroz zakladateľov a riadnych členov složeného: dostanú takéto vzácne a útratné knihy v cene nižšej, ktorú výbor ustanoví. To všetko platí aj o dielach umeleckých, ktoréby Matica vydávala, jako sú na príklad obrazy, zemevidy či mappy atď.

Našinský: Ale prosím ponížene, Ich Milosť! tí kompani

veľmi radostne rozprávali, že vraj vo Sv. Martine i to ustanovili, že Matica i chudobných kompanov bude podporovať, aby vysoké školy vychodiť mohli.

Farár: Viem susedko, že Vy „kompanmi“ voláte starších žiakov, a tak veru tí kompani pravdu mali. Vidíte, moji drahí! všetci tí mužovia, ktorí teraz na poli národnej vzdelanosti našej slovom, perom i skutkom pracujú, skoro bez výnimky z chudobného rodu slovenského pošli, bojujúc už v mladom veku svojom s mnohými biedami života, až sa dostali na miesto pôsobenia svôjho. Kto z nich ku stavu duchovenskému pripravoval sa, ešte jakú takú pomoc našiel či v seminári, či v iných podobných ústavoch a podporách peňažitých; ten ale, kto chcel byť právnikom, lekárom, dajakým hospodárskym úradníkom, alebo práve umelcom, ku pr. maliarom, rezbárom atď., ten bol iba na svoju vlastnú silu a svoju biedu odkázaný. A preca vyznať musíme, že potrebujeme i mužov z chudobného rodu pošlých, ktoríby mohli podľa schopností a vedomostí svojich jakékoľvek úrady občianske, či pri stolici či v iných vrstvách služby krajinskej, zastávať. To bolo príčinou, že hneďky prvé shromaždenie Matice Slovenskej, k nárade Jeho Excel. najdôstojnejšieho pána presidenta, uzavrelo: aby z prvoročných peňažitých príjmov matičných jedna tretina bola k vydávaniu kníh slovenských vynaložená, dve tretiny ale upotrebené na štipendia pre chudobných, statočných žiakov bez rozdielu náboženského vyznania. Nuž a či viete, čo sú to tie štipendia?

Našinský: Hádam ročitá pomoc peňažitá do vysokej školy?

Farár: Dobre máte, až na toľko, že štipendia i menšie školy požívajú. Takúto peňažitú, od Matice ustanovenú pomoc dostávajú alumnea pri katol. gymnasiume v Baň. Bystrici, a pri novozaloženom evanj. gymnasiume vo Veľ. Revúci a krom toho viacej šuhajov slovenských na vys. školách študujúcich a už k istému stavu sa pripravujúcich so zvláštnym ohľadom na právnikov.

Cudzoň: No, už som doma! už veru tá jalovička pojde, čo mi nedávno priekupci z Mičinej 60 zlatých za ňu dávali; hneď budem riadnym členom Matice!

Farár (radostne): Sem ruku, susedko! že to urobíte!

Cudzoň (podáva ruku): Nech som dobrý, to tak bude; ba ešte i mojim dvom synom v testamente naložím, že sú povinní z toho, čo som pri pomoci Božej mojimi mozolmi sosbieral, jako riadni členovia po 50 zl. na Maticu složiť, a keď mi Pán Bôh ešte do smrti nečo požehná, i ja sám už jakú takú pamiatku v ostatnej vôli mojej Matici zanechám.

Našinský: Mňa síce Pán Bôh synom neobradoval; nuž ale mám zaťov, ani my nedáme sa zahaňbiť.

Farár: Pán Bôh Vás len utvrď v dobrých úmysloch Vašich. Abych Vás ale i ja v nich posilniť mohol, žiadal bych si teraz výrečnosť, do najhlbších hlbokostí srdca prenikajúcu; žiadal bych si lampu posvätného plameňa, abych ním Vaše srdcia rozpálil k obetivosti, ktorá i zaprenie samého sebä vyhľadáva. Uveďte si moji milí! v pamäť, že Vás matky slovenské, hneď pri vstúpení Vašom do života, srdečným požehnaním reči materinskej „Bôh ťa opatruj drahé dieťa moje“! Hospodinu odporúčaly; nuž a čiby ste mohli toto prvé požehnanie matkyno zaprieť? Rozpomeňte sa, že slovenské matky učily Vás modliť sa Pánu Bohu, podľa jehož najmúdrejšieho ustanovenia prišli ste na svet jako Slováci; nuž či by ste sa mohli opovážiť, hriešnym prstom ľudským siahať do poriadkov, od všemohúcej ruky Božej ustanovených, a zapierať krev svoju, ktorú Vám pristvoril Hospodin? A keď to, jako statoční ľudia, jako opravdiví kresťania nemôžete: čiby ste sa mohli teraz odťahovať od povinností, ktoré Vám už vďačnosť k matkám Vašim nakladá? čiby ste mohli tvrdošijne zatvárať srdce Vaše citom lásky k tomu národu, u prosred nehož žijete a svoje práce konáte? čiby ste mohli pravicu Vašu odtiahnuť od pomoci, keď drahá Matička naša volá: „pomáhajte môjmu drahému národu ku vzdelanosti a ku blahobytu; Bôh Vám to odplatí!“ A tak je, moji drahí!

Bôh odplatí i tu najmenšiu obeť, ktorú by ste k podporovaniu drahej Matičky našej složili; odplatí Vám ju sladkým povedomím, že ste vydali znak statočnosti napriek všetkým zlomyseľným úsudkom zlého sveta; odplatí Vám ju žehnaním tých ubohých, v núdzi postavených žiakov, ktorých biedu obľahčovať pomáhate; odplatí Vám ju žehnaním všetkých uprimných duší, ktoré pôsobením drahej Matičky našej na ceste osvety a vzdelanosti pokročia. Takéto výhody, takéto prospechy iste zasluhujú obeť, čoby hneď so zaprením sebä spojená bola, a presvedčený som, moji drahí! že ju ochotne prinesiete. Ja ale zaznačím si tento deň medzi radostné dni môjho života a ďakujem Vám srdečne, drahí susedia! že ste mi ho pripravili.

Cudzoň (ľúbajúc ruku farárovu, prenikavým hlasom): Ba my máme čo ďakovať Ich Milosti, že nás tak dôkladne a láskave o našej povinnosti poučili.

Našinský: Pán Bôh zaplať Ich Milosti!

Farár: Idzte s Pánom Bohom a pozdravte sa! (Rozídu sa.)

MB 148.

Deacidified using the Bookkeeper process.
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: March 2007

Preservation Technologies
A WORLD LEADER IN PAPER PRESERVATION
111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

DOBBS BROS.
LIBRARY BINDING
MAY 1977
ST. AUGUSTINE
FLA.
32084

LIBRARY OF CONGRESS
00023777587